

ESAD KURTOVIĆ

Najmljeno dojenje i odgoj malodobne djece u Dubrovniku i dubrovačkom zaleđu u razvijenom srednjem vijeku

Apstrakt: Kroz pronađene ugovore i tužbe razmatrano je pitanje najmljenog dojenja i odgoja malodobne djece u Dubrovniku i dubrovačkom zaleđu u razvijenom srednjem vijeku. Ugovori ukazuju na uhodanost i učestalost ovih aktivnosti na koje se, iz različitih pobuda opredjeljuju ugovorene strane. U pozadini ovih suhoparnih ugovora kriju se raznorazne životne priče kojima je obilježena bogata svakodnevica u odnosima Dubrovnika i zaleđa, a mjesto posebnog isticanja je profesija žene dojilje.

Ključne riječi: najmljeno dojenje, odgoj malodobne djece, srednji vijek, Dubrovnik, zaleđe

Abstract: On the basis of a few newly discovered contracts and litigations this paper considers the issue of hired breastfeeding and the upbringing of abandoned children in Dubrovnik and its hinterland during the late Middle Ages. The contracts show the frequency of these activities which the contractual parties entered into due to various causes. The contribution pays attention to the background of these arid contracts which hide various life stories and the rich history of everyday life in the relations between Dubrovnik and its hinterland. The presented examples also illustrate the practice of buying and selling children.

Key words: Breastfeeding for hire, adoption of abandoned children, Middle Ages, Dubrovnik, hinterland

Svakodnevni promet između Dubrovnika i zaleđa u razvijenom srednjem vijeku u širokom spektru omogućava praćenje različitih poslovnih aktivnosti. Gotovo da se ne može zamisliti šta se sve iz neposrednog zaleđa ne slijeva u Dubrovnik, a isto tako i iz njega izvozi u zaleđe. U tom kontekstu život čini svoje pa je niz uobičajenih dešavanja izraz životne, svakodnevne prakse. Te aktivnosti su odraz međusobne ovisnosti koja je trajala, održavala se, bila životnom i pretvarala u tradicionalne i običajne okvire odnosa među susjedima. Na ovom mjestu skrećemo pažnju na jednu specifičnu djelatnost koja sama po sebi pokazuje kolika je bila raznovrsnost neposrednih veza Grada podno Srđa sa svojim prvim komšijama. Radi se o najmljenom dojenju. Ovdje je ono

prezentirano kroz nekoliko zabilježениh, očuvanih i pronađenih primjera u knjigama Državnog arhiva u Dubrovniku. To su ugovori o dojenju, ishrani i zdravom odgoju djece, plaćanje tih aktivnosti i tužbe zbog neispunjavanja pojedinih odredbi tih ugovora. Njihova specifičnost, poslovna uhodanost i činjenica da očuvane informacije ne označavaju i ne predstavljaju sve moguće situacije, upućuju na relativno uobičajenu formu kojom se u neposrednim vezama među susjedima rješavao i pokušavao riješiti kritični problem nedostatka mlijeka za dojenje djece ili nemogućnost dojenja.¹

Ugovori o najmljenom dojenju

Škrte informacije iz ugovora o najmljenom dojenju ponekad ne dozvoljavaju šira elaboriranja. Ipak same po sebi one su značajan odraz određenih dešavanja o kojima možemo imati određena promišljanja. Tako se marta 1356. godine Dobroslava, supruga Dobroslava iz Popova obavezala apotekaru Jakobu da će godinu dana doći mlijekom jednog njegovog sina uz naknadu od 16 dubrovačkih dinara.² Ugovor podrazumijeva da je apotekar Jakob tražio dojilju i da je uspio da je pronađe na području Popova, ali ne i da je i sam bio u potrazi na terenu, niti da je Dobroslava morala nužno da bude prisutna u Dubrovniku pri sklapanju ovog ugovora. Potraga se mogla svoditi na razgovor sa susjedima iz zaleđa koji su prispjeli svojim poslovima u Dubrovnik i koji su mogli Jakoba da upute na pravu adresu.

Oktobra 1391. godine izvjesna Mirka izjavljuje da je bila dojilja i odgojiteljica sina Franciska Milana iz Firence te da je za svoj posao isplaćena u iznosu od 13 perpera dubrovačkih dinara.³ Prema cijeni radilo bi se o jednogodišnjoj brizi.

U naredenom ugovoru kojeg imamo pred sobom ne znamo starost djeteta no moglo bi se raditi i o dojenju. U svakom slučaju, januara 1401. godine Milohna Tomić primio je od Tripe Jurjevića iz Kotora jednu 'modrinu' (toga, plava haljina) a na ime ishrane sina Tripuna de Gazolana. Milohna se obavezao da neće više ništa tražiti od Tripe niti od njegove žene sve dok se ne pojavi Tripun, otac djeteta.⁴

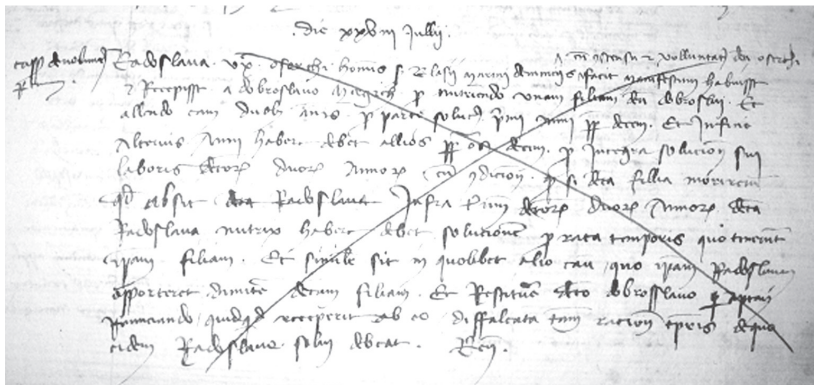
¹ Iscrpná analiza profesije dojilje u, Zrinka Nikolić, "Profesija - hraniteljica: dojilje u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku", u: *4. Istarski povijesni biennale. Filii, filiae ...: Položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*, (ur: Marija Mogorović Crljenko), Zbornik radova, Svezak 4, Zavičajni muzej Poreštine, Poreč, 2011, 97-113.

² "Dobrosclaua uxor Dobrosclai de Papoa presente dicto eius marito volente et consentiente facit manifestum quod ipsa promittit et se obligat Jacobo speciario de lactando quedam eius filium I anno pro yperperis XVI grossos Ragusii" (20.03. 1356.), Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Diversa Cancellariae*, sv. XVIII, f. 116.

³ "Mircha baiula que fuit Francischi Milani de Florentia seu nutrix sui filii in Barolo facit manifestum quod ipsa habuit et recepit a Mile aurifice procurator dicti Franceschi soluenta dicte nomine dicti Francischi pro completa solutione mercedis sue yperperos tredecim grossorum de Ragusio" (13.10. 1391.), DAD, *Div. Canc.*, sv. f. XXIX, 238.

⁴ "Millochna Thomich facit manifestum quod ipse habuit et recepit a Tripe de Georgio de Chatharo unam modrinam pro nutrimento filii Triphonis de Gaçolana quem tenuit dictus Millochna,

Jula 1403. godine Radoslava, uz saglasnost supruga Ozerka, čovjeka dubrovačkog vlastelina Blaža Marina Menčetića, primila je 'na dvogodišnju ishranu' kćerku Dobroslava Mrgića. Ugovor je predviđao isplatu deset perpera dubrovačkih dinara poslije prve godine, a još toliko po isteku ugovora, tj. na kraju druge godine. Specifičnost ovog ugovora je njegova surova poslovnost koja je podrazumijevala i okolnost smrti djeteta a u tom slučaju hraniteljica bi trebala da bude isplaćena za onoliko vremena 'svoga rada' (*sui laboris*) do kada je dijete bilo u životu. I ukoliko bi se ta aktivnost iz nekog drugog razloga prijevremeno prekinula, plaćanje bi se podrazumijevalo do vremena prekidanja.⁵

(28.07. 1403.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXV, 10

Aprila 1405. godine uz saglasnost svog supruga Radiše Bogavčića, Ljubisava se obavezala ljekaru (*magistro cyrugico*) Ivanu iz Pavije da će dvije godine dojiti jednu djevojčicu. Za dojenje i ishranu (*lactatione et nutrimento*) poslije prve godine trebala je Ljubisava dobiti 16 perpera a poslije isteka druge godine još 12 perpera dubrovačkih dinara. Radiša je u ime supruge Ljubisave za naznačenu aktivnost unaprijed dobio predujam za prvu godinu u iznosu od 4 perpera. Na sličan način tako mu je isplaćivano u naredne dvije godine. Prema svemu navedenom ne vidi se da je ova

promictens ipse Millochna nichil alliud petere a Tripe de Georgio predicto nec ab usore sua donec venerit Tripcho de Gazolana, pater dicti pueri. Renuntiando" (18.01. 1401.), DAD, Div. Canc., sv. XXXIV, f. 62.

⁵ "Radoslavia uxor Oserchi hominis ser Blasii Marini de Menciis cum consensu et voluntatem dicti Oserchi facit manifestum habuisse et recepisse a Dobroslauo Mergich pro nutriendo unam filiam dicti Dobroslaui et allendo eam duobus annis pro parte solucionis primi anni perperos decem et in fine alterius anni habere debet alliud perperos decem pro integra solutione sui laboris dictorum duorum annorum. Cum conditione quod si dicta fillia moriretur quod absit infra terminum dictorum duorum annorum dicta Radoslavia nutrix habere debet solutionem pro rata temporis quo teneatur ipsam filiam. Et similiter sit in quolibet alio causa quo ipsam Radoslaviam apportheret dimittere dictam filiam et restituere dicto Dobroslauo per aptay renunciando quidquid acceperit ab eo diffalcata tamen rationem temporis de quo eidem Radoslavia filiam debeat. Renuntiantes" (28.07. 1403.), DAD, Div. Canc., sv. XXXV, f. 10.

djevojčica bila i kćerka ljekara Ivana iz Pavije. Teško je znati, da li je dijete bilo neželjeno, vanbračno ili bez živih roditelja, ali je naznačeno da je ljekar Ivan iz samilosti ('za ljubav Božju') ipak odlučio da ga odgoji (*amore Dei accipere ad elleuandum*) i da je ovaj ugovor zbog toga sačinio i do kraja finansijski sprovodio.⁶ Dalje od navedenog motivi su nepoznati. Hirurg Johannes de Papia bio je ljekar na državnoj plaći u Dubrovniku krajem XIV i početkom XV stoljeća⁷ i vjerovatno je morao da vodi brigu o svome imidžu u dubrovačkoj sredini.⁸

⁶ "Liubislaua uxor Radisse Bogauçich cum voluntate eius mariti presentis et consentientis conuenit et se obligauit magistro Johanni de Papia cyrugico presenti et conuenienti tenere, alere et nutrire et lactare unam puellam pauperem lactantem quam dictus magister Johannes amore Dei accipere ad elleuandum et dedit ipsi Liubislauae ad lactandum usque ad duos annos proxime futuros. Promittens et se obligans dicta Liubislaua dictam puellam bene lactare, nutrire et tractare usque ad dictum terminum duorum annorum. Et hoc quia dictus magister Johannes promixit et se obligauit dicte Liubislauae pro dicta lactatione et nutrimento ipsam lactando et nutriendo pro primo anno yperperos sexdecim et pro secundo anno yperperos duodecim. Liubislaua et Radissa superscripti fuerunt confessi recepisse a superscripto magistro Johanne pro parte solucioni nutrimenti primi anni perperos quatuor. Item die XI augusti 1405 Radissa superscriptus fuit confessus recepisse pro dicto nutrimento alios perperos quatuor. Item die primo nouembris 1405 Radissa superscriptus recepisse pro dicto nutrimento alios perperos quatuor. Item die VII marzii 1405 [?, 1406] Radissa predictus recepisse pro resto nutrimenti primi anni perperos quatuor. Item die --- [ne vidi se, očito prijem 4 perpera] – Item die VIII januarii 1407 Radissa predictus fuit confessus recepisse pro complemento solucionis seconde anni nutrimenti dicte puele perperos octo" (17.04. 1405.), DAD, Div. Canc., sv. XXXV, f. 171.

⁷ Poznat je i po tome što je u dva navrata boravio u Bosni da liječi kneza Pavla Radinovića i kralja Stjepana Dabišu 1395. godine, Vojka Besarović, "Italijani – dubrovački ljekari u srednjovjekovnoj Bosni", *Prilozi*, br 21, Institut za istoriju, Sarajevo, 1985, 249-250; "magistro Johanni de Papia ciruico salariato comunis Ragusii" (11.02. 1377.), Михаило Динић, *Одлуке већа Дубровачке републике*, књ. I, Српска академија наука, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Треће одељење, књ. 15, Београд 1951, 71, 164; Исти, *Из Дубровачког архива*, књ. III, Српска академија наука и уметности, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Треће одељење, књ. 22, Београд 1967, 34; Исти, *Одлуке већа Дубровачке републике*, књ. II, Српска академија наука и уметности, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Треће одељење, књ. 21, Београд 1964, 170, 470; Nella Lonza – Zdravko Šundrica, *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, HAZU, Zavod za povijesne znanosti, Posebna izdanja, Monumenta historica Ragusina 6, Zagreb-Dubrovnik 2005, 104, 135, 292, 336, 350, 373, 388; "magistro Johanni condam magistri Marchi de Papia" (09.11. 1389.), DAD, Diversa Notariae, sv. X, f. 77; "magistro Johanne de Papia cyruico salariato Ragusii" (06.10. 1390.), DAD, Div. Canc., sv. XXIX, f. 140v; "magistro Johanne condam M. Marchi de Papia cirugico" (04.01. 1393.), Isto, XXX, 176v; "Milleta Bogzich de Puncta Stagni fracit manifestum quod ipsi locat se et oppera sua magistro Johanni de Papia ciruicocho sallariato comunis Ragusii" (02.03. 1407.), DAD, Div. Canc., sv. XXXVI, f. 152, 152.

⁸ Ljekar Ivan imao je kćerke za udaju što je spomenuto 1390. godine i bile su vjerovatno u Italiji jer je predviđano odsustvo zbog njihovih udaja: "Prima pars est de confirmando magistrum Iohannem de Papia cirugicum salariatum nostrum ... quod possit ire ad maritandum filias transacto mense augusti proxime venturi, non livrando soldum pro toto tempore quo vaccaverit" (03.03. 1390.), N. Lonza – Z. Šundrica, *Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392*, 104. Prema jednoj kasnijoj "testamentarnoj odluci" saznajemo da je Ivan bio oženjen Pervulom, ali ne znamo od kada. Imao je sina Tomasa

Januara 1407. godine Ivana, supruga Pripče Dobrohnica, a dojilja kćerke Zanina Gučetića, izjavljuje da je za svoj rad plaćena sa 12 perpera. Isplatila ju je dubrovačka vlastelinka Blava, udovica Unuča Matešića.⁹

Juna 1409. godine Radoslava, udovica izvjesnog Radina, sklopila je ugovor sa majstorom Danielom Pisinijem iz Verone, koji je bio na općinskoj službi u Dubrovniku, o trogodišnjem službi prije svega o odgoju njegove kćerke. Radoslava se obavezala da će se za Danielovu kćerku brinuti kao da ju je rodila (*ut si proprie de utero meo nata esset*) i to svugdje gdje Dasniela put nanese, a za svoju trogodišnju službu, pored hrane i odjeće bit će plaćena 21 perper.¹⁰

(Tomaša) također ljekara koji je bio nasljednik Pervule. Pervula i Ivan su umrli prije 1423. godine, pri čemu je Ivan umro prije Pervule koju nije oporučno obezbjedio: “Testamentum Peruule olim magistri Johannis de Papia. MCCCCXXXIII indictione prima die XXVIII nouembris, Ragusii. Hec est ordinatio yperperorum quingentorum facta per dominum Rectorem et minus consilium ciuitatis Ragusii secundum ordines et statuta ciuitatis pro quarta parte bonorum quondam Peruule filie olim Paulum speciarri et uxor olim magistri Johannis de Papia medicii que obit intestata inter infrascriptas personas ... Quam ordinationem magister Thommas magistri Johannis medicus tanquam succesor bonorum dicte olim Peruule soluere debeat unicumque tenorem ordinationis predictae” (29.11. 1423.), DAD, Testamenta Notariae, sv. XI, f. 90v. Kod Vojke Besarović pogreška u dataciji testamenta (1432), V. Besarović, “Italijani – dubrovački ljekari u srednjovjekovnoj Bosni“, 250. Prema poznatom ovaj ugovor je zadnji spomen ljekara Ivana. Kasnije se u više navrata on spominje samo kao Tomašev otac. Više primjera u, Tatjana Buklijaš, “Per relationem medicorum - povijesnomedicinska građa u dubrovačkim kaznenim spisima iz 15. stoljeća (1421-1431)“, *Anali*, br. 39, Dubrovnik 2001, 52 i dalje.

⁹ “Johanna uxor Pripze Dobrochnich nutrix filie Zanini de Goze facit manifestum quod habuit et recepit a domina Blaua relicta ser Vuncii de Matessa pro parte sui sallari perperos duodecim” (18.01. 1407.g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXVI, 139. Matešići nisu imala nasljednike, pa se može pretpostaviti da je udovica Blava na ovaj način pomagala sugrađane. O rodu Mateša, Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Vlasteoski rodovi (M-Z)*, sv. 3, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Posebna izdanja, prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice 17, Dubrovnik 2012, 30

¹⁰ “Ego Radoslawa uxor condam Radini baiula seu nutrix magistri Danielis de Pasinis de Verona ad presens sallariati comunis Ragusii sponte et ex certa mei sciencia et non per errorrem loco me et operas meas dictomagistro Danieli presenti et me conuenienti ad standum sechum pro nutriendo filiam suam et sibi fideliter seruiendo usque ad tres annos proxime venturos, promictens fideliter nutrire dictam eius filiam et diligenter custodire ut si proprie de utero meo nata esset et furtum non comitere nec volenti comitere consentire. Et teneor ex pacto ire cum dicto magistro Daniele Veneciarum, Veronam et ad omnes alias partes ad quas idem magister Danielire voluerit et non recusare ire cum eo aliquo modo, racione, vel causa. Et pro predictis firmiter atendendis et obseruandis vollo et contentor quod dictus magister Daniel vel alter pro eo possit me personaliter conuenire Ragusii, Jadre, Anchone, Veneciarum, Padue et Verone et generaliter in quacumque alia ciuitatis, castro, villa et mercato ubi inuenta fuero et de predictis requisita. Et econuerso ego Daniel predictus promicto et me obligo dare dicto Radoslaue victum corporis et pro salario et vestibus yperperos viginti unum grossorum de Ragusio. Judex ser Lucas de Bona et Ruschus magistri Christofori testis” (21.06. 1409.g.), DAD, Div. Canc., sv. XXXVIII, f. 78.

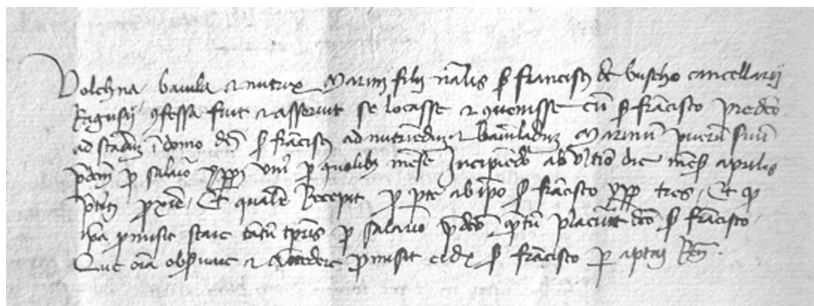
Oktoobra 1413. godine Stojka, hraniteljica kćerke majstora Ivana iz Rekanatija izjavljuje da je u potpunosti isplaćena od strane majstora Ivana. Nije navedeno koliko je njena služba trajala niti o kojem iznosu se radi.¹¹

Prema navedenom da se uočiti da ugovori o dojenju i odgoju malodobne djece nisu česti. Ipak, ima situacija u kojima se pojavljuju isti akteri što govori u prilog da se radi o uobičajenoj pojavi i učestaloj praksi. Početkom 1422. godine Radoslav Ozrisalić i njegova žena Anukla iz Uskoplja u Konavlima, u onom dijelu te župe kojeg je dubrovačka vlada do tada već bila stekla kupoprodajom od vojvode Sandalja Hranića Kosače (*de parte dominationis Ragusii*), sklopili su ugovor sa dubrovačkim kancelarom i notarom Franciskom Boskom o dojenju i odgoju njegove kćerke Antonije uz cijenu od 15 perpera dubrovačkih dinara godišnje.¹² Krajem maja naredne godine registriran je ugovor između izvjesne Vukne i istog kancelara

¹¹ “Stoicha nutrix unius puelle magistri Johannis de Rechanato facit manifestum quod ipsa est contenta et confessa habuisse et recepisce a dicto magistro Johanne quiquid habere debeat usque ad hanc diem. Renuntiando” (15.10. 1413.), DAD, Div. Canc., sv. XXXIX, f. 39.

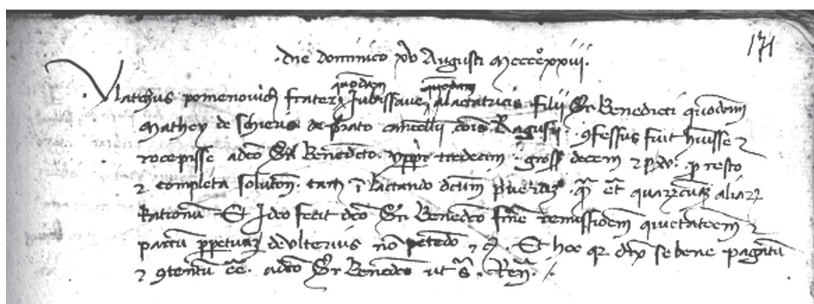
¹² “Radossauus Orsisaglich de Uschoplia de Canali de parte dominationis Ragusii confessus et contentus fuit habuisse et recepisce a ser Francischo de Boscho cancellario et notario Ragusii pro parte lactis et nutrimenti et educationis Antonie filie dicti ser Francisci educande et enutriende per uxorem dicti Radossauu ad rationem yperperorum quindecim in anno incepto die XVIII januarii proxime preteriti yperperos quinque grossorum. Pro quibus yperperos quinque Anucola uxor Radosii se constituit pleziam et principalem pagatricem insolidum et ad meliustenendum in casu quo ipse Radossauus et uxor sua non possint vel non vellent casu aliquo tantum temporis seruire et tenere dictam puellam quantum ascendunt dicti yperperis quinque ad rationem predictam. Renuntiando. Et die VII mai dictus Radossauus confessus et contentus fuit habuisse et recepisce a dicto ser Francisco pro parte dicti nutrimenti yperperos tres. Renuntiando etc.” (08.02. 1422.), DAD, Div. Canc., sv. XLII, f. 6v.

Franciska ali o odgoju njegovog drugog djeteta, sina Marina, a uz cijenu od jednog perpera mjesečno.¹³

(30.05. 1422.), DAD, Diversa Cancellariae, XLII, 50v)

Sredinom augusta 1423. godine Vlatko Pomenović, brat pokojne Ljubisave, do-
 jilje sina Benedikta Schierisa iz Prata, dubrovačkog kancelara, primio je od istoga
 Benedikta kao ostatak isplate za dojenje njegovog sina 30 perpera, 10 groša i 15
 parvula.¹⁴

(15.08. 1423.), DAD, Diversa Cancellariae, XLII, 171)

¹³ “Volchna baiula et nutrix Marini filii naturalis ser Francisci de Buscho cancellarii Ragusii confessa fuit et asseruit se locasse et conuenisse cum ser Francisco predicto ad standum in domo dicti ser Francisci ad nutriendum et baiulandum Marinum puerum suum predictum pro salario yperperum unuius pro quolibet mense, incipiendo ab ultimo die mensis aprilis preteriti proxime. Et qualiter recepit pro parte ab ipso ser Francisco yperperos tres. Et quod ipsa promisit stare tantum temporis pro salario predicto quantum placuerit dicto ser Francisco. Que omnia obseruare et attendere eidem ser Francisco per aptay. Renuntiando” (30.05. 1422.), DAD, Div. Canc., sv. XLII, f. 50v.

¹⁴ “Vlatchus Pomenouich frater quondam Jubissaue lactatricis filii ser Benedicti quondam Mathey de Schieris de Prato cancellari comunis Ragusii, confessus fuit habuisse et recepisse a dicto ser Benedicto yperperis tredecim grossos decem et paruulum XV pro resto et completi solutionem tacti in lactando dictum puerum quam etiam quarumcumque aliarum rationum. Et ideo fecit dicto ser Benedicto finem remissionem, quietationem et pactum perpetuum de ulterius non petendo etc. Et hoc quia dixit se bene pagatum et contentum esse a dicto ser Benedicto ut supra. Renuntiando” (15.08. 1423.), DAD, Div. Canc., sv. XLII, f. 171.

Aprila 1426. godine dubrovački kancelar Baptista iz Firma sklopio je ugovor sa Bogdanom Baletićem iz Ljubokova kod Trebinja po kome će Bogdanova žena Budislava dojiti jednu godinu njegovu kćerku. Ugovorena cijena bila je 9 perpera a za šest mjeseci unaprijed Bogdan je primio iznos od četiri perpera.¹⁵ Decembra 1455. godine Andreas Kontareno Mlečanin koji je živio u Dubrovniku, sklopio je ugovor sa Katari- nom, kćerkom Andrije Dapkovića iz Broza o dvogodišnjoj službi dojlje i odgojateljice njegovog sina (*bene et diligenter nutrire et baiulare filium ipsius domini Andree*). Uko- liko bude potrebno Katarina bi morala ići i u Veneciju, a za svaku godinu službe, pored hrane, smještaja i brige o zdravlju kao zaradu primala bi po 20 perpera.¹⁶

Odgoj malodobne djece

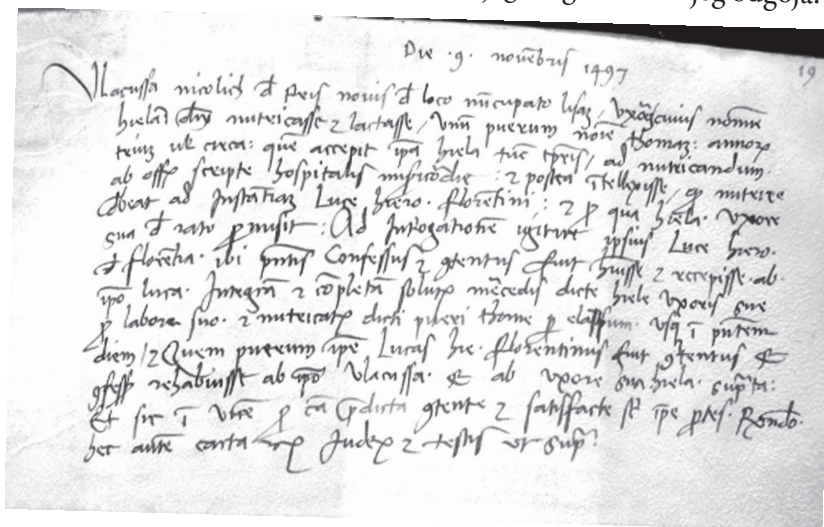
Sličnu praksu pratimo i u nešto kasnijem vremenu, a njihova specifičnost omo- gućuje da pratimo i drugačije a opet uobičajene životne situacije. Pronađeni primje- ri pokazuju da se radilo o napuštenoj djeci smještenoj u posebnim ustanovama na području Dubrovnika. Dječje nahodište osnovano je u Dubrovniku 1432. godine.¹⁷

¹⁵ “Bogdan Balletich de Gliubochoua promisit super se et omnia sua bona ser Baptiste de Firmo cancellario presenti et stipulanti facere, nutrire et lac prebere per Budissauam uxor suam uni puella Gheruisse nutricis ipsius ser baptiste. Et hoc usque ad unum annum proxime futuros. pro quo sibi dare et soluere promisit idem ser Baptista yperperos nouem ex quibus confessus fuit ipse Bogdan recepissee yperperos quatuor grossorum. Et quod usque ad sex menses proxime sibi alios denarios petere non possit. Renuntiando” (27.04. 1426.), DAD, Div. Canc., sv. XLIV, f. 13v.

¹⁶ “Spectabilis et circumspectus vir dominus Andreas condam domini Jacobi Contareno patricius Venetus ad presens moran trahens in ciuitate Ragusii conduxit et accordauit Catharinam Andree Dapchouich de Broze districtus Ragusii pro annis duobus proxime futures pro baiula et nutrice in domo ipsius domini Andree. Promittens dicta Catharina toto dicto tempore annorum duorum stare et habitare in domo ipsius domini Andree pro baiula et nutrice. Et si dictus dominus Andreas volet conducere Venetias dictam Catharinam quod ipsa teneatur ire Venetias cum dicto domino Andrea et ibi stare et habitare cum ipso usque ad complementum dictorum annorum duorum. Et promittens ipsa Catherina bene et diligenter nutrire et baiulare filium ipsius domini Andree et facere omnia que spectant et pertinent ad baiulam et nutrice et esse bona et fidelis et non furari nec furari volentibus consentire. Qui dominus Andreas super se et omnia eius bona promisit et se obligauit tenere dictam Catharinam in domo ipsius domini Andree tam egram quam sanam et sibi facere expensas oris et sibi dare et soluere yperperos viginti monete grossorum Ragusii quolibet et singulo anno. Cum hoc, quod si dicta Catharina contra voluntate ipsius domini Andree recederet de eius domo et nolet habitare cum ipso domino Andrea ante complementum dictorum annorum duorum aut non iret Venetias quod tunc dicta Catharina non debeat habere aliquam solutionem de tempori quo ipsa stetisset cum dicto domino Andrea aut si aliquid habuisset teneatur illud restituere ipsi domino Andrea. Et quod dicta Catharina non posit nutrire et baiulare alium vel aliam nisi filium ipsius domini Andree durante dicto tempore annorum duorum. Et quod completo dicto tempore annorum duorum si dicta Catharina volet reuerti Ragusium quod dictus Andreas teneatur omnibus suis expensis ipsam remitere Ragusium” (23.12. 1455.g.), DAD, Div. Canc., sv. LXV, f. 142v.

¹⁷ Risto Jeremić-Jorjo Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, Beograd, 1939, 199. Iscrpnu analizu problematike vidi u, Zdenka

Novembra 1497. godine Vlakuša Nikolić iz naselja Lisac u Novim zemljama (Slansko primorje) izjavljuje da je u potpunosti isplaćeno dojenje i hranjenje djeteta koje je obavljala njegova supruga Jela. Jela je dojila i hranila dječaka po imenu Toma, starosti oko tri godine. Dobila ga je na dojenje od hospitalaca milosrdnika gdje su se nalazila napuštena djeca, a ispostavilo se, ustvari, od Luke Hijeronima iz Firence, koji je bio zainteresiran za dijete, koji je isplatio troškove dojenja i kome je, na kraju, dječak Toma sporazumno na zadovoljstvo obje strane bio predat.¹⁸ Cijena dojenja nije navedena, a po svemu sudeći Luka nije bio Tomin otac nego se radilo o usvajanju koje je omogućeno pokrivanjem troškova njegovog dotadašnjeg odgoja.

(09.11. 1497.), DAD, Diversa Cancellariae, XCIIb, 19

U ovom vremenu nalazimo i jasniji primjer uzimanja djeteta iz doma za napuštenu djecu i njihovog novog udomljavanja. On potkrepljuje i pojašnjavanje opće

Janeković Römer, "O napuštanju, udomljavanju i posvajanju djece u srednjovjekovnom Dubrovniku i Dalmaciji", u: *4. Istarski povijesni biennale. Filii, filiae ...: Položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*, (ur: Marija Mogorović Crljenko), Zbornik radova, Svezak 4, Zavičajni muzej Poreštine, Poreč, 2011, 15-32.

¹⁸ "Vlacussa Nicolich de Terris Nouis de loco nuncupato Lisaz uxorem cuius nomine Hielam dixit nutricisse et lactasse unum puerum nomine Thomam annorum trium vel circa, quem accepit ipsa Hielam tunc temporis ad nutricandum ab officialiis Scripte hospitalis missericordie et postea intellexisse quod nutrire debeat ad instantiam Luce Hiero. Florentini et pro qua Hielam uxore sua de rato promisit. Ad interrogationem igituri ipsius Luce Hiero. de Florentia ibi presentis, confessus et contentus fuit habuisse et recepisse ab ipso Luca integram et completam solutionem mercedis dicte Hiele uxoris sue pro labore suo et nutricatorum dicti pueri Thome per elapsam usque in presentem diem et quem puerum ipse Lucas Hie. Florentinus fuit contentus et confessus rehabuisse ab ipso Vlacussa et ab uxore sua Hielam suprascripta. Et sic in vicem pro causa predicta contente et satisfacte sunt ipse partes. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra" (09.11. 1497.), DAD, Div. Canc., sv. XCIIb, f. 19.

brige o napuštenoj djeci koju Dubrovčani strogo sprovode. Januara 1498. godine oficijali prihvatilišta dozvolili su Živanu Božićkoviću da iz prihvatilišta uzme trogodišnju Katarinu koju Živan obećava usvojiti, tj. uzeti kao kćerku, koju će držati, hraniti i odijevati i koju će, kada za to dođe vrijeme, udati prema njenom statusu. No ukoliko njen otac ili majka ili bilo tko drugi bude htio uzeti Katarinu od Živana moraće platiti za sve vrijeme koje je Živan držao Katarinu kod sebe u iznosu od po 25 perpera po godini, te troškove prihvatilišta *in educationem* rečene Katarine.¹⁹ Navedeni ugovori pokazuju da su svi oni koji su napuštali svoju djecu mogli kasnije da je povrate, ali samo ukoliko su bili spremni na plaćanje relativno visokih troškova od svoje strane zapostavljenog dječijeg odgoja. Iako su bili roditelji, bez dovoljno novca nisu imali posebne prednosti u odnosu na ostale koji su željeli njihovo usvajanje.

* * *

Pronađeni primjeri pokazuju da je, osim najmljenog dojenja koje je kraće trajalo i posinjavanja, tj. uzimanja djece u okrilje drugih porodica za duže vrijeme, kada su ženska djeca bila do udaje, bilo i ugovora o odgoju na određeno vrijeme. Jedan takav primjer iz februara 1393. godine je specifičan a zaslužuje da se sazna njegova prehistorija i da se djelimično bolje razumije šta sve život nosi sa sobom. Uglješa Galjušović iz Brštanika sklopio je ugovor sa epitropima umrlog Ostoje Milečevića o držanju dvoje njegove djece. Epitropi su upravljali Ostojinom imovinom i brigom o njegovom nasljeđu o čuvanju i odgoju njegove dvoje djece, sina i kćerke. Uglješa se obavezao da će na pet godina djecu držati, hraniti, odijevati i čuvati a zauzvrat će dobiti 100 perpera. Ukoliko djeca ranije umru Uglješa je trebao izvršiti povrat za onoliko vremena za koje nije izvršio predviđeni ugovor.²⁰ Sve je to samo tako

¹⁹ "Officiales de Scripta hospitalis misericordie, videlicet, ser Silvester Mar. de Zamagno et socii dederunt Ziuano Bosigchouich vergezerio presenti et recipienti unam ex puellis dictis hospitalis nomine Catherinam etatis annorum trium vel circa, quam dictus Ziuan promisit tenere, nutrire, vestire et calciare et illam habere in filiam et quando venerit ad etatem nubilem illam maritare iuxta conditionem suam, declarantes ipsi officiales si reperiendo pater vel mater dicte Catherine qui vel que eam vellet accipere de manibus dicti Ziuani quia per dictum patrem aut matrem eius qui ipsam Catherinam vellet accipere dicto Ziuano teneatur soluere sibi ad rationem yperperorum 25 in anno pro toto tempore quo ipse Ziuan eam tenuisset et de pluri expensis hospitalis factis in educationem dicte Catherine. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra" (03.01. 1498.), DAD, Div. Canc., sv. XCIb, f. 48.

²⁰ "Ego Ugleša Gagliusouich confiteor quod super me et omnia bona mea habui et recepi a Radino Hyllich, Jurcho Ghinouich et Helya Tripetich epitropis condam Ostoye Millečeuich et gubernatoribus eius heredium et de bonis dicte epitropie et filiorum dicti Ostoye dantibus et soluentibus yperperos centum pro quibus me obligo et promicto tenere, allere, nutrire, pascere et vestire duos filios dicti Ostoye, videlicet, unum mascululum et I feminam usque ad quinque annos proxime futuros condecener secundum condicionem ipsorum peuri et puelle omnibus meis expensis. Cum pacto quod si ambo dicti filii Ostoye morirentur ante quatuor annorum nunc proxime futurorum quod teneat dictis epitropis restituere per rationem id quod eis tangeret de

postavljeno i samo po sebi služi za promišljanje. Međutim, očuvane su informacije koje pojašnjavaju kontekst ovog ugovora. Navedeni Uglješa Galjušović, prema drugim dokumentima Gališević, Galesalić i Galisalić, trgovac je koji je pored Brštanika djelovao i u Drijevimama 1393. i 1394. godine.²¹ Prema testamentu Ostoje Milčevića (u testamentu Milčević) iz maja 1392. godine, a čija su djeca predmetom ugovaranja poslije Ostojeine smrti, saznajemo da je Ostoja također živio i djelovao u Brštaniku. Imao je majku Stanku i brata Radoslava, te ženu Velku, sina Ivana i kćerku Marušu kojima ostavlja dio svoje imovine. Supruzi ostavlja 250 perpera a djeci zajedno 400 perpera.²² Poslije Ostojeine smrti Velka se ponovo udala. Zapravo jula 1392. godine ranije spominjani Uglješa Gališević iz Brštanika oženio je Velku.²³

Ako bi smo ovu kratku priču pokušali da rezimiramo i da joj damo malo boje putem pretpostavki, proizilazilo bi da su se svi spominjani međusobno poznavali za života Ostoje Milčevića (Milečevića), jer su zajedno živjeli u Brštaniku. Poslije Ostojeine smrti su se njegova supruga i djeca našla kod Uglješe Gališevića. Ostoja je jasno propisao da njegova djeca dobijaju dio imovine, pa su epitropi putem ugovora o odgoju štitili interese djece dajući očuhu njihov novac za odgoj, a time i majci nje-nu djecu. Majka i djeca dirigiraju Uglješino ponašanje a epitropi nemaju ništa protiv da Ostojeina udovica Velka i njen novi suprug Uglješa preuzmu brigu nad Ostojeinom

dictis yperperis centum per me pro dictis expensis habitis et receptis. Et si unus solus decederet ante dictum terminum quod tamen propter mortem unius nichil nobis teneatur restituere. Et similiter si post quatuor annos ipsi ambo filii morirentur quod nichil teneatur restituere pro tempore quo restaret ad complementum V annorum. Et si alius esset de me ante complementum dictorum quinque annorum quod super bonis meis debeant habere expensas usque ad dictum terminum quinque annorum. Ser Clemens Marini de Goçe judex et Ratchus Velloeuch testis” (23.02. 1393.), DAD, Div. Canc., sv. XXXI, f. 54v.

²¹ “Ego Ugleša Gallisseuich de Berstanicho confiteor etc. dare et soluere ser Martolo Junii de Zrieua ducatos auri nonaginta quatuor grossos sex usque ad sex menes proxime futuros. Et sit de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Ser Andreas Dobre de Binzolla judex et ser Junius Tripe de Georgio testis” (27.02. 1393.), DAD, Debita Notariae, sv. XI, f. 8; “Ego Ugleša Gallessallich mercator in Narento confiteor quod super me et super omnia bona mea obligo me dare et soluere ser Sthefano de Lucaris ducatos auri centum nonaginta duos cum dimidio usque ad unum mensem proxime futuros. Et de presenti viagio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Ser Michael de Babalio judex et Helyas de Trippe testis” (04.11. 1393.), Isto, 47v; Ђуро Тошић, “Брштаник у средњем вијеку“, *Годишњак*, бр. 21-27, Друштво историчара Босне и Херцеговине, Сарајево, 1976, 46-47; Исти, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1987, 104.

²² “Testamentum de Ostoya Milçeuch. MCCCCLXXXII, indictione XV, die XIII mensis maii ... quia Ostoya Milceuch olim habitator Berstanichi in nostra presentia fecit ultimum testamentum sic dictos: In Christi nomine amen. Anno domini millesimo trecentesimo nonanta dui, die venti quatro del mese d’april nel merchato de Berstanich. Io Ostoya Milçeuch faço lo mio ultimo testamento cum la mia sanita e cum bona mente ... ancora lasso a madre mia Stancha cum so fio Radoslau perperi cento, ancora lasso a Velcha mia mulglier perperi II^cL, ancora lasso a la mia fiola Marussa e al mio fiol Iuan a traumbi duy per meço perperi III^c” (13.05. 1392.), DAD, Test. Not., sv. VIII, f. 21.

²³ Ђ. Тошић, “Брштаник у средњем вијеку“, напомена 72 на страни 47.

djecom. Sve nam to ukazuje da nije bilo nikakvih nedopuštenih ili diskutabilnih ponašanja od strane udovice Velke, majke dvoje djece, ili njenog novog supruga Uglješe, jer su epitropi za ovaj novac u suprotnom slučaju mogli da angažiraju i druge osobe. To je prehistorija ugovora kojim Uglješa ugovara za novac odgoj dvoje djece, kojima sada znamo i imena (Ivan i Maruša), djece svoje supruge Velke, ranije supruge Ostoje Milčevića (Milečevića), koji su mu pastorki i kojima je on očuh pa ta početna ugovorna jednostavnost u ovom širem kontekstu daje sasvim drugačiju, praktičnu, moguću svakodnevnu životnu pozadinu.

Bilježimo jedan slučaj hranjenja i brige za malo starije dijete, kada se ne radi o dojenju. Aprila 1437. godine ljekar Jakob iz Mesane (Sicilija) dao je svoga šestogodišnjeg sina Cvjetku Brajkoviću iz Majkova (Slansko primorje), čovjeku dubrovačke vlastele braće Laurencija i Jakoba Sorkočevića, za početak, na jednomjesečno hranjenje i brigu (*puerulum pascere et nutrire in domo suam et eum humaniter pertractare*). Dogovorena cijena bila je jedan kopel žita i 10 dubrovačkih dinara. Odmah je dat kopel žita, za 15 dana obećana je siplata pet groša a ostatak na kraju mjeseca.²⁴

Adopcija – posinjavanje malodobne djece

Po strani od navedene problematike su slučajevi posinjavanja, adopcije, ugovorene sporazumom između bioloških roditelja i usvojitelja. Sa jedne strane u takvim situacijama biološki roditelji su motivirani raznim polazištima, a najčešće ekonomskog karaktera. Na drugoj strani usvajatelji, najčešće oni koji ne mogu imati djecu, spremni su da za njih daju izvjesne kompenzacije biološkim roditeljima. Iako je to očita pozadina adopcije to se u dokumentima jasno i ne vidi. Navodimo jedan primjer koji je interesantan za razmišljanje jer podrazumijeva odgoj usvojene djece vrlo malog uzrasta. Novembra 1454. godine Bjelosava iz Trebinja dala je svoga dvogodišnjeg sina Tomu na usvajanje Ivanu de Bononia, stanovniku Svetog Severa koji nije mogao imati nasljedca (*ipse Johannes ut asseruit caret liberis ex se genitorum*). Ivan se obavezao da će se brinuti o Tomi kao vlastitom sinu, odgajajući i usmjeravajući ga potrebnim vještinama i dostojnim običajima kako to čini otac prema svome sinu (*ad bonas artes et bonos ac laudabiles mores prout tenetur pater filio*). Majka Bjelosava morala se obavezati da više

²⁴ “Dominus Jacobus de Messana miles et medicus locauit et ad nutriendum dedit unum eius puerulum etatis annorum sex vel circa quem amore Dei et intuitu pietatis accepit super se Cuietcho Braychouich in Maliquoe homini ser Laurentii et Jacobi de Sorgo pro uno mense proxime futuros et tantum plus quantum voluerint ambe partes. Promittens idem Cuietchus dictum puerulum pascere et nutrire in domo suam et eum humaniter pertractare. Et econurso dictus dominus Jacobus promisit dare et soluere dicti Cuietcho pro salario et nutrimento dicti pueruli unum copellum frumenti et grossos X, videlicet, frumentum nunc et grossos quinque hinc ad XV dies proxime futuros et alios grossos V in fine mensis. Et ex nunc confessus fuit dictus Cuietchus habuisse et recepisse a dicto domino Jacobo copellum unum frumenti. Renuntiando” (13.04. 1437.), DAD, Div. Canc., sv. L, f. 188.

nikad ni u kakvom slučaju ne može tražiti Tomu od Ivana nego da ga mora smatrati Ivanovim sinom.²⁵ Pozadina ovog slučaja nije jasno izražena a ona može biti svakovrsna, naročito s obzirom na uzrast djeteta. Očito je da se radi o prodaji djeteta i da su se takve situacije dešavale. Sigurno je da je Ivan tražio dijete odgovarajućeg uzrasta i da je uspio da ga pronađe zahvaljujući finansijskim sredstvima.

* * *

Česte su situacije da su služavke bile i naložnice svojih gospodara, te da je iz takvih odnosa stvarano potomstvo koje je zahtijevalo trajnu brigu. Jedan primjer pokazuje kako se pokušavalo riješiti pitanje potomstva između gospodara i služavke. Septembra 1407. godine knez i sudije u Dubrovniku su raspravljali i donijeli presudu u slučaju između gospodara, oca Nalješka vrtlara i njegove bivše sluškinje Bogoslave, majke, te njihovog četvorogodišnjeg sina. Nalješko je tražio sina za sebe, a Bogoslava je zauzvrat tražila da joj se plati četvorogodišnja briga nad djetetom. Knez i sudije su presudile da ukoliko Nalješko želi sina da mora Bogoslavi platiti 36 perpera, te nadalje svake godine po deset perpera.²⁶

Na financijskoj osnovi zasniva se i rješavanje jednog kasnijeg slučaja. Maja 1431. godine Stanislava, koja je bila služavka Juliana Marka iz Prata, a trenutno supruga Vukmira Radosalića, uz saglasnost svoga supruga (*de consensu, voluntate et licentia ipsius viri sui*), daje izjavu da je u potpunosti isplaćena za poslove služenja kod gospodara Juliana, te za odgoj i dojenje Ivana, njenog i Julianovog sina (*concepti cum ea Stanissaua*). Stanislava se obavezala da neće više ništa tražiti od Juliana i njegovih nasljednika po pitanju služenja, kao i odgoja i dojenja njihovog djeteta Ivana (*dicti*

²⁵ "Bielossaua de Tribigne non vi nec victu sed ut asseruit ex certa scientia et spontanea voluntate dedit, cessit et donavit Tomam filium ipsius Bielossauae annorum duorum vel circa in filium adoptivum Johanni de Bononia habitatori terre Sancti Seueri, presenti et acceptanti ipsum Tomam in filium et pro filio adoptiuo. Cum sit quod ipse Johannes ut asseruit caret liberis ex se genitorum promittens ipse Johannes ipsum Tomam tenere, habere, reputare et tractare pro filio ac ipsum Tomam si vixerit et pro ipso Toma non desit instruere et dirigere ac instrui et diuigi facere ad bonas artes et bonos ac laudabiles mores prout tenetur pater filio. Et ipsa Bielossaua promittens quod nula unquam causa dictum Tomam accipiet ab ipso Johanne sed ipsum Tomam ipsi Johanni dimittet tanquam filium proprium ipsius Johannis. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra" (06.11. 1454.), DAD, Div. Not., sv. XXXIX, f. 137v.

²⁶ "Cum coram domino Matheo de Gradi Rectore Ragusii et iudicibus curie ser Symeoni de Bona, ser Junii Tripe de Georgio et ser Marino de Resti conparuerit Nalischus ortolanus petens a Bogoslaua olim eius famula unum puerum etatis annorum quatuor quem dicta Bogoslaua confessa fuit habuisse cum dicto Nalicho. Que Bogoslaua respondit soluas michi expensas quatuor annorum et ego dabo puerum. Unde dictus Rector cum dictis iudicibus per sententiam iudicauit quod dictus Nalischus si vult filium teneatur dare dicte Bogoslauae eius matri perperos treginta sex et ab hodie in antea si voluerit dictum filium teneatur dare perperos decem singulo anno et ad rationem anni. Et hoc inteligatum ultra dictos perperos treginta sex superius expresse" (23.09. 1407.), DAD, Div. Canc., sv. XXXVI, f. 228.

Johannis filii ipsius Juliani et dicte Stanissaue).²⁷ Stanislava i njen suprug Vukmir su odlučili da u dalji život idu drugim putem, neovisno od ranijeg Stanislavinog odnosa sa gospodarom Julianom i djetetom rođenim u takvim okolnostima. Mada visina sume za koju je Stanislava pristala ustupiti svoje dijete nije navedena, svakako je to iznos koji je dobro došao za brak Vukmira i Stanislave.

Tužbe i sporovi

Kao i sve druge poslovne aktivnosti u odnosima na dubrovačkom području i naročito u odnosima sa susjedima i dojenje je ponekad bilo predmetom tužbi. Iz tužbi saznajemo da ugovori ponekad nisu poštovani. Početkom februara 1402. godine dubrovački vlastelin Damjan Marina Gundulić podigao je tužbu protiv Pribislava Pribilovića iz Šćenice (u Popovu) zbog nepoštivanja ugovora o dojenju njegovog sina. Iako se Pribisav obavezao da će Damjanov sin biti kvalitetno dojen, zdravo hranjen i primjerno odgajan (*de bono lacte et sano faceret nutriri victum eius filium et bene tractare eum*), Damjan je saznao da je Pribislavljeva supruga trudna već šest mjeseci, da njeno mlijeko time 'nije kvalitetno' za dojenje njegovog sina (*quod illud lac iam corruptum etiam ita corruptit ipsum puerum filium dicti ser Damiani*), te da je njegovo dijete time oslabljeno gotovo do smrti (*ipse puer quasi ad mortem infirmatus est*).²⁸ U drugom poznatom slučaju, marta 1446. godine Božidar Božitković podigao je tužbu protiv Milorada Žikrića (Xicrich) iz Ljubomira i njegove supruge Gojke a zbog toga što je Gojka 'ubila njegovog sina' (*dicta Goicha mactauit dictum*

²⁷ "Stanissaua que fuit famula et seruicialis Juliani Marci de Prato et nunc uxor Vuchmir Radosalich, de consensu, voluntate et licentia ipsius viri sui, sponte, libere et ex certa scientia fuit contenta, confessa et manifesta se habuisse et recepisse a dicto Juliano de Prato integram et completam solutionem pro omni mercede et labore quam egit toto tempore quo stetit et seruiunt et famulata est cum dicto Juliano, necnon baiulata est et pro omni nutrimento filii sui Johannis concepti cum ea Stanissaua usque in diem presentem. Et ideo ipsa Stanissaua fecit finem, remissionem et quietationem dicto Juliano de non petendo sibi quoquam ullo tempore occasione lactationis et nutrimenti dicti Johannis filii ipsius Juliani et dicte Stanissaue. Absoluens, liberans et eximens eundem Julianum suosque heredes et bona a predictis seruiciis, lactatione et nutrimento dicti eorum filii per omnem modum liberatorium. Renuntiando" (08.05. 1431.), DAD, Div. Not., sv. XVII, f. 36.

²⁸ "Ser Damianus Marini de Gondola coram domino Rectore ser Vita de Restis fecit lamentum supra Pribisauum Pribilouigh de Stienica, dicens quod cum ipse ser Damianus dedisset dicto Pribisauo unum eius filium ad nutriendum et ipse Pribisauus promisisset ipsi ser Damiano quod de bono lacte et sano faceret nutriri victum eius filium et bene tractare eum, in fine ipse ser Damianus reperit quod uxor ipsius Pribisauu erat grauida iam ex sex mensibus. Quo effectum est, quod illud lac iam corruptum etiam ita corruptit ipsum puerum filium dicti ser Damiani. Quod ipse puer quasi ad mortem infirmatus est. [Testes:] Mladinus Cuietcouigh tabernarius, Ziuicus rullus riuerius comunis, Vela uxor Nicolai ortolai, Marussa uxor de Radoe de Ombla, homo ser Marini Micaelis de Bona, Radoe etiam predictus" (01.02. 1442.), DAD, Lamenta de foris, sv. XV, f. 95.

puerum) kojeg je on dao na dojenje uz cijenu od tri perpera dubrovačkih dinara.²⁹

Specifična situacija zabilježena je oktobra 1423. godine. Na traženje Radika Radosalića i njegove žene Ljubisave novčanog iznosa od 36 perpera za odgajanje jedne kćerke od Vitosave, žene ribara Matka, ista Vitosava se pravdala da kao žena ne može po dubrovačkim običajima to platiti. Knez i sudije su presudile da Vitosava plati pet perpera koliko se žena može po dubrovačkim običajima obavezati da plati. Dalje je naloženo da Vitosava može platiti 14 perpera a ostatak svake godine po tri perpera, međutim, sve dok god ne isplati sav dug ne može dobiti svoje dijete nazad.³⁰

Dojlje

Dojlje, hraniteljice malodobne djece svojom djelatnošću predstavljaju općedruštveno prihvatljivo rješenje za prevazilaženje problema nedostatka mlijeka za dojenje djece ili nemogućnost dojenja. U realnim okvirima brige za potomstvo to je spasonosno rješenje i ono u svakom vremenu ima odliku cijjenjenog i poštenog posla. Ta dimenzija odražava se u pravnim aktima, ugovorima u kojima se precizira kao

²⁹ “Bosidar Bositchouich coram domino Rectore domino Aluixio de Goze fecit lamentum supra Millorath Xicrich de Glubomira et Goicham uxorem dicti Millorath, dicens quod dederat sibi unum filium ipsius Bosidar ad lactandum, dicens quod et decepit ipsum in tribus yperperis et in pannis dicti pueri unde etc. [Testes:] Radouanus Miochouich, Stiepanus Ostoich” (06.03. 1446.), DAD, Lam. de for., sv. XX, f. 72.

³⁰ “Per nobilem et sapientem virum dominum consulem ser Nicola P. de Poza et juratis iudices sue curie dominum Pasqualem de Resti, ser Natalem de Proculo, ser Theodorum de Prodanello, ser Andream Bla. de Menze et ser Junium de Bona, audita petitione Radichi Radossaglich et eius uxor Glubissaua petentium a Vitossaua uxor Matchi piscatoris yperperos triginta sex pro nutrimento unius sue filie quam ipsa Vitossaua eis dedit ad nutriendum, et responsione ipsius Vitossauae, confitentis se dedisse dictam suam filiam illis ad nutriendum, scilicet, se non habere unde soluat et quod ipsa est mulier et non potint obligari secundum ordinem Ragusii, et visus omnibus et etc. sententium fuit quod dicta Vitossaua soluat statim dictis actoribus yperperos quinque grossorum in quibus mulier obligari potint secundum ordinem Ragusii et pro resto usque quo satisfiat eis teneatur apud se puella, verum si ipsa Vitossaua dederit eis nunc yperperos quatuordecim et pro resto solvere sibi ad yperperos tres in anno usque ad integram solutionem dicti resti tunc predicti actores sibi reddant dictam puellam” (28.10. 1423.), DAD, Div. Canc., sv. XLII, f. 199.

zanimanje poput svih drugih zanimanja sa pratećim elementima zaštite ugovorenih strana.

Hraniteljica i odgajateljica je ostajala u dobrom sjećanju. Jedan primjer o tome govori iz kruga porodice čuvenog Hanuša (Hansa) Sasinovića. Jeluša, supruga i udovica Hanuša Sasinovića marta 1411. godine darovala je hraniteljici Radoslavi, supruzi Bogdana Spintre iz Stona, svoj komad zemlje na području Stona, sa kojim je dalje Radoslava mogla samostalno da raspolaže.³¹ Ovaj izraz zahvalnosti primjer je značaja, mjesta i uloge kojeg su do jilje ostavljale na pojedine porodice kojima su u ključnim trenucima održavale potomstvo.

Umjesto zaključka

Specifični okviri razmatrane građe i količina prikupljenih podataka nam ne daju odgovore na sva pitanja koja imamo. Ugovori o najmljenom dojenju, ishrani i odgoju djece na dubrovačkom području i neposrednom zaleđu pokazuju raznovrsnost životne svakodnevnice u razvijenom srednjem vijeku. Zajedno sa pratećim tužbama zbog neispunjavanja ugovora ovi ugovori ukazuju na uhodanost, uobičajenu praksu i učestalost ovih aktivnosti. U prvoj polovini XV stoljeća godišnje dojenje imalo je cijenu između 9 i 15 perpera dubrovačkih dinara (tj. 3-5 zlatnih dukata), a uobičajeno

³¹ "Ego Jellussa relicta Canussii Sassinouich dando et concendo Radoslaue uxori Bogdani Spintra de Stagno et nutrici mee unam meam zuntam positam in Stagno in vino incipiendo a domnicula in qua olim stetit dicta Radoslaue. Et sic in sursun versus montem usque ad apicem montis totam teram ipsam imperpetuam nichil soluendo michi nec successoribus meis, scilicet, ipsa zunta sit libera et absolut dictae Radoslaue et suorum heredum et successorum et possit de ipsa in vita et in morte facere omnem suam voluntatem tanquam de re sua propria sine contradicione alicuis persone. Et pro se habeat omnem fructum, utilitatem et comodum percipiendorum ex ipsa zunta. Ser Johanes de Volcio iudex et Laurentius de Risa testis" (19.03. 1411.), Div. Canc., sv. XXXVIII, f. 179.

je to dojenje trajalo jednu ili dvije godine. Poticaji za davanje djece na dojenje mogu biti različiti. Uobičajeno bi bilo da je u pitanju nedostatak mlijeka, i pretpostavljamo da je to glavnim razlogom za najmljeno dojenje. Oduvijek je dojenje djeteta bilo i u sferi afiniteta majke, naročito u bogatijim slojevima društva, pa pretpostavljamo da ni to nije bilo strano plemkinjama i bogatijim građankama u Dubrovniku. No, za krajnost se u našim primjerima potrudio ljekar Ivan iz Pavije koji je očito bio u situaciji da sam odlučuje o sudbini jednog djeteta te se odlučio da finansira njegov odgoj putem najmljenog dojenja. Primjeri isplata iz ugovora pokazuju da se ova za brojno potomstvo hvalevrijedna majčinska aktivnost, a ujedno i adekvatna poslovna transakcija za porodicu dojilje, uspješno realizirala i predstavljala značajan djelić u lepezi šarolikih odnosa Dubrovnika i zaleđa. Isto tako, kroz date tužbe zbog neispunjavanja ugovora o dojenju vidimo da je bilo i drastičnog zapostavljanja ispunjavanja obaveza iz ovih poslovnih transakcija.

Esad Kurtović

*Breastfeeding for Hire and the upbringing of Under-age Children in
Dubrovnik and its Hinterland in the Late Middle Ages*

Summary

Contracts about breastfeeding for hire, nursing and upbringing of under-age children in the area of Dubrovnik and its hinterland, show the variety of everyday life in the late Middle Ages. Giving children to wet nurses for breastfeeding was principally caused by lack of milk, but it was also a custom practised by the richer social layers in Dubrovnik. Breastfeeding contracts are often only an arid reflection of the business like nature of the practice. However, they still illustrate various life stories on the basis of which, through the dimension of a happy or sad context, the Middle Ages do not differ much from the contemporary times.